

Голові спеціалізованої вченої ради Д 48.125.02
у Національному університеті «Острозька академія»

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Антоноюка Ярослава Миколайовича
«ДІЯЛЬНІСТЬ СПЕЦІАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ УКРАЇНСЬКИХ
НАЦІОНАЛІСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ (1921–1991)»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук
за спеціальністю 07.00.01 – історія України**

Дисертаційна праця Я.Антоноюка є плодом багатолітніх наукових пошуків здобувача й присвячена одному із найменш досліджених (і водночас – найбільш підданих ерозії ідеологічно забарвлених інтерпретацій) аспектів історії українського націоналістичного руху у ХХ ст. – розбудові та діяльності підрозділів (структур) розвідувальної та контррозвідувальної спрямованості у складі його різних організаційних (історичних) форм.

Не викликає сумніву наукова новизна отриманих результатів, яка полягає у всебічному вивченні функціонування та осмисленні трансформацій спеціальних підрозділів українських націоналістичних організацій упродовж 1921– 1991 рр.

Заслугує на відзначення широка й різнобарвна джерельна база дисертації (понад 2300 позицій). Здобувач виявив неабияку наполегливість у пошуку та введенні у науковий обіг документальних джерел, чимало з яких виявлено та використано уперше. Йдеться про документи 48 архівів України, Республіки Польща, Республіки Білорусь, Республіки Молдова, Російської Федерації, Чеської Республіки, а також фондів чотирьох вітчизняних краєзнавчих музеїв. Автором залучений значний обсяг мемуарної літератури ватажків та учасників руху ОУН та УПА, його спеціальних структур, співробітників радянських спецслужб тощо. Дисертантом досліджено речові й аудіовізуальні джерела з

тематики дослідження, актуалізовано відповідні джерела з фондів приватних архівів та краєзнавчих музеїв.

Адекватно визначений методологічний інструментарій роботи, дисертантом слушно зроблений наголос на міждисциплінарному й синергетичному підходах, структурно-системному, герменевтичному, просопографічному аналізі, продуктивне застосовані методи інших гуманітарних наук, зокрема – соціальної психології. Корисним і таким що виходить за змістом за межі проблематики роботи, видається блок дисертації, в якому Я.Антонюк критично розглянув розвиток понятійно-категоріального апарату, пов'язаного із вивчення історії націоналістичного руху та окремих його аспектів, об'єктивно виявив деструктивний вплив на його формування ідеологічного забарвлення часів «холодної війни» та сучасної розшарованості ідеологічного та інформаційно-психологічного поля, слушно констатував та торкнувся причин повільного формування сучасної адекватної науково-історичної термінології в Україні.

Здобувач здійснив ретельне та сумлінне з погляду академічної доброчесності історіографічне дослідження, запропонувавши авторську класифікацію та систематизацію розлогої історіографії проблеми, виявив основні чинники впливу на її формування та змістовно-концептуальну спрямованість. В цілому не викликає заперечення авторський висновок про необхідність проведення комплексного дослідження, яке б піддало теоретичному узагальненню увесь науково-теоретичний спадок зазначеної тематики.

Серед основних досягнутих дисертантом наукових результатів варто відзначити такі:

розробка періодизації розвитку спеціальних підрозділів українських націоналістичних організацій, виокремлення основних етапів розвитку їхньої структури та діяльності;

виокремлення основних організаційних форм структур розвідувальної, контррозвідувальної, оперативно-бойової, диверсійно-терористичної

спрямованості у складі конкретних історичних форм (організацій) українського націоналістичного руху у 1921–1991 рр.;

розкрито механізм збору та аналізу спеціальними підрозділами українських націоналістичних організацій розвідувальної інформації на основі відкритих джерел, а також відтворено особливості агентурної роботи в середовищі громадсько-політичних організацій;

доведено, що важливою складовою контррозвідувальної діяльності спецпідрозділів ОУН були агітаційні та психологічно-терористичні заходи спрямовані на деморалізацію агентури супротивника;

розкрито функції та роль спецпідрозділів у розвідувальному, безпековому, диверсійному забезпеченні повстанського руху (УПА та інші повстансько-партизанські рухи);

досліджено практику застосування внутрішніх перевірок та контролю за дотриманням конспірації;

виявлено практику протидії СБ кримінальним злочинам у середовищі ОУН;

структуровано провідні напрямки диверсійно-терористичної діяльності спеціальних підрозділів українських націоналістичних організацій, розкрито особливості охоронної практики;

досліджено структуру та провідні напрями діяльності спецпідрозділів закордонних центрів націоналістичного руху за доби «холодної війни».

Окремо варто згадати про проведе автором новаційне дослідження кадрового складу, соціологічних характеристик, професійної підготовки та виховання, соціально-психологічного колективного портрету співробітників спецпідрозділів ОУН.

Основні положення дисертації достатньо повно розкриті (відображені) в одноосібній монографії (Антонюк Я. Діяльність СБ ОУН(б) на Волині та Західному Поліссі (1946–1951 рр.). Луцьк: «Надстир'я-Ключі», 2013. 228 с.), монографії у співавторстві, 26 статях у фахових виданнях з історичних наук в

Україні (три внесені до наукометричної бази Web of Science Core Collection), біографічному довіднику, численних повідомленнях на наукових конференціях.

Матеріали і положення дисертації заслуговують на активне залучення до підготовки узагальнюючих наукових видань з теорії та історії партизансько-повстанських та підпільних рухів, написання навчальної літератури, розробки лекційних курсів з військової історії України ХХ ст., історії розвідки й контррозвідки в Україні (тематика, яка викладається у рамках курсу «Історія держави і права України» в Національній академії СБ України), історії українського націоналістичного руху.

Дисертаційне дослідження станеться у пригоді як змістовний емпіричний матеріал при дослідженні актуальних нині теоретичних та прикладних аспектів неконвенційного (асиметричного, «гібридного») протистояння (конфліктності), злободенної тематики специфічного протиборства між державою та іррегулярними збройними формуваннями.

Висловимо зауваження й полемічні судження щодо змісту роботи.

1. Попри визначення мети та дослідницьких завдань праці, дисертації бракує чіткого визначення нової вагової наукової проблеми, розв'язання якої обумовлює особистий внесок здобувача у розвиток наукової галузі.

2. Навряд чи обґрунтованим є авторське визначення одного із напрямів діяльності СБ ОУН як «антикорупційна діяльність». Подібна кваліфікація діянь доцільна по відношенню до використання владних (офіційних службових) повноважень для особистого збагачення, вчинення інших протиправних дій з корисливою метою, зрощення представників державного апарату із організованою злочинністю. Скоріше у даному випадку йдеться про різновид діяльності СБ з підтримання дисципліни та порядку, відвернення зловживань за посадою, морального розкладу лав підпілля та його керівних кадрів, застосування дисциплінарної та каральної практики.

3. Визначаючи хронологічні межі праці, автор аргументує обрання верхньої хронологічної межі «останньою згадкою» про існування сектора Служби безпеки (СБ) у постановах VIII Великого Надзвичайного Збору ОУН (грудень 1991 р.).

Між тим у працях співробітників СБ України, йдеться про існування подібної структури і надалі, її взаємодію із спецслужбами країн перебування. Думається, у подальших дослідженнях Я.Антонюку було б корисно приділити увагу встановленню «пострадянської» долі спецпідрозділів різних гілок націоналістичного руху, формуванню структур безпеки у складі певних радикальних угруповань в Україні, до творення яких були причетні закордонні центри націоналістичного руху, котрі мали значний досвід участі у спеціальних заходах (стратегіях) періоду «холодної війни».

4. Необхідно посилити аналіз місця системно-функціональної місії розвідувальних, контррозвідувальних та інших спеціальних заходів націоналістичного руху в його загальній стратегії у певні історичні періоди його існування.

5. Дисертація виграла б від компаративного аналізу функцій, форм і методів діяльності спеціальних підрозділів українського націоналістичного руху із особливостями роботи аналогічних структур націонал-патріотичних, визвольних, антиколоніальних рухів інших народів світу та колишнього СРСР. Такий гносеологічний підхід був би корисним з погляду виявлення найбільш властивих та перманентних рис побудови та діяльності спеціальних структур іррегулярних військово-політичних формувань різної спрямованості (включаючи сучасні терористичні та радикальні рухи, протиборство з якими лежить в основі лівової частки сучасних збройних конфліктів).

6. Доцільно було б поглибити дослідження спецпропагандистської (інформаційно-психологічної) діяльності відповідних структур ОУН в еміграції за доби «холодної» війни та міжблокового протистояння у світі 1946–1991 рр.

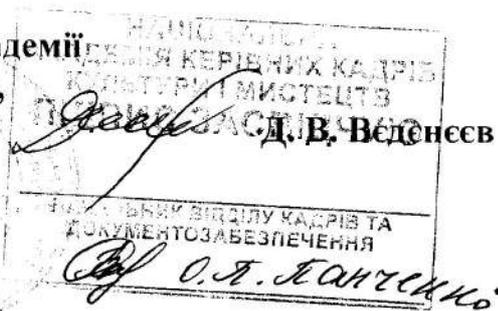
Наведені зауваження не ставлять під сумнів загальну позитивну оцінку ґрунтовної дослідницької праці Я.Антонюка. Дисертація Антонюка Я.М. на тему *«Діяльність спеціальних підрозділів українських націоналістичних організацій (1921–1991)»* є самостійним, завершеним науковим дослідженням, в якому розв'язана нова, важлива для розвитку історичної науки наукова проблема із

комплексного вивчення основних напрямів діяльності структур безпеки руху українських націоналістів у 1921–1991 рр.

Дисертація відповідає державним кваліфікаційним вимогам згідно «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, вимогам наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40, а також паспорту спеціальності 07.00.01 – історія України.

Вважаємо, що її автор Антонюк Ярослав Миколайович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

**Офіційний опонент,
професор кафедри арт-менеджменту
та івент-технологій Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв,
доктор історичних наук, професор**

« 23 » лютого 2021 р.

О. Я. Жанченко